

Mikko Ketokivi

Tutkija ja opettaja
Teknillisen korkeakoulun Tuotantotalouden laitos
Professori
Lausannen yliopisto
Sveitsi

Nobelit ”tämän maailman asioista”

Talouden Nobel-palkinnon tänä vuonna jakavat **Elinor Ostrom** ja **Oliver Williamson** ovat merkittäviä taloudellisen toiminnan mekanismien tutkijoita. Koska Williamsonin taloudellista vaihdantaa käsittelevä työ on ehkä Talouselämän lukijakunnan kannalta olennaisempaa, keskityn seuraavassa erityisesti hänen ajatuksiinsa. En silti vähättele yhtään Ostromin saavutusten erityisesti yhteiskuntapoliittista merkitystä.

Elinor Ostromin keskeinen teesi on, että omaa etuaan ajavat yksilöt pystyvät tarvittaessa hallinnoimaan hämmästyttävän tehokkaasti myös yhteistä omaisuutta, kuten yhteisiä luonnonvaroja. Yhteistoimintaa eivät kuitenkaan kannattele taloudelliset vaan sosiaaliset normit kuten vastavuoroisuus ja oikeudenmukaisuus.

Ostromin tutkimus on osoittanut, että yleinen oletus yksilöstä ”rationaalisenä egoistina” ei ole tarkoituksenmukainen yhteiskuntapoliitiikan lähtökohta. On myös tärkeää ymmärtää, että konfliktien ratkaisussa avainasemassa olevat sosiaaliset normit eivät synny yhteiskuntapoliittisilla päätöksillä, vaan taloudellisten toimijoiden hyvinkin pitkäkestoisen yhteistoiminnan tuloksena.

Ostromin näkökulmasta esimerkiksi Itämeren suojele täytyisi mieltää ensisijaisesti kansainvälisenä yhteisenä ongelmanratkaisuprosessina. Tässä prosessissa valtioiden poliittisen johdon tehtävä on sosiaalisten normien synnyn ja kehityksen mahdollistaminen, ei näiden normien suunnittelu.

On huomionarvoista, että Elinor Ostrom on ensimmäinen talouden Nobel-palkinnon saanut nainen.

Oliver Williamson on puolestaan tutkinut taloudellista vaihdantaa lähes 50 vuotta, ja hänen argumenttejaan ja oivalluksiaan on sovellettu lukemattomiin käytännön tilanteisiin.

Williamsonin peruskysymys on ällistyttävän yksinkertainen: mikä on olennaista, kun kaksi osapuolta käy kauppaa?

Williamson lähtee ajatuksesta, että vaihdantaan osallistuvien täytyy olla toistensa silmissä uskottavia. Uskottavuuden saavuttaminen on helppoa monissa arkipäivän tilanteissa, vaikkapa ruokakaupassa käynnissä. Williamson keskittyykin tarkastelussaan tilanteisiin, joissa uskottavuuden saavuttaminen vaatii mittavia ponnistuksia.

Esimerkiksi voidaan ottaa tilanne, jossa elektronikan komponenttivalmistaja toimittaa laitevalmistajalle räätälöityjä komponentteja. Sopimus voi edellyttää muun muassa sitä, että toimittaja joutuu rakentamaan

tehtaan aivan asiakkaansa kokoonpanotehtaan viereen. Toimittaja siis tekee mittavan asiakaskohtaisen investoinnin. Tällainen suhdekohtainen erikoistuminen (asset specificity) on Williamsonin kehittämän transaktiokustannusteorian (transaction cost economics, TCE) keskeisin käsite.

Jos sopimussuhde on lisäksi pitkäkestoinen ja siihen liittyy epävarmuustekijöitä esimerkiksi tuotteiden kysynnästä, molemminpuolisen uskottavuuden saavuttaminen ja toimittajasopimuksen solmiminen voi olla kallista ja kömpelöä. Tällöin kustannustehokkaampi vaihtoehto on laitevalmistajan ja toimittajan fuusioituminen. TCE:n termein ”transaktio siirretään markkinoilta hierarkiaan”.

Williamsonin teoretisoinnin seuraukset ovat huikeat: syntyy selitys sille, miksi yrityksiä on ylipäättään olemassa.

TCE:n mukaan yrityksiä syntyy, koska (a) taloudellinen vaihdanta pyritään järjestämään kustannustehokkaasti, ja (b) joskus molemminpuolisen uskottavuuden saavuttaminen on liian kallista tai jopa mahdotonta - tällöin

markkinat ”epäonnistuvat” taloudellisen vaihdannan mahdollistajina.

Edellä kuvattu make-or-buy -päätös on TCE:n tunnetuin sovellus.

Williamson on kuitenkin soveltanut nerokkaasti teoriaa useisiin monimutkaisiin sopimuksenvaraisen vaihdannan tilanteisiin kuten työsopimukseen, yrityksen pääomarakenteen valintaan ja osakeyhtiön hallituksen kokoonpanoon. Monissa sovelluksissa (esim. hallitusten kokoonpanot) Williamson kyseenalaistaa perustellusti monia yleisiä käytäntöjä. Kaikissa TCE:n sovelluksissa on keskeistä ymmärtää molemminpuolinen uskottavuus ja suhdekohtainen erikoistuminen.

Williamsonin teorian tärkein yhteiskunnallinen hyöty liittyy uskottavuuden tavoittelussa käytettyihin taloudellisiin ja juridisiin mekanismeihin ja työkaluihin, joilla markkinoiden epäonnistumiset voidaan korjata.

On helppo yhtyä Washington Postin toimittajan **Neil Irwinin** toteamukseen: ”palkinto meni erityisesti tänä vuonna henkilöille, jotka tutkivat tämän maailman asioita.”

Väitä vastaan: talouselama.fi/minavaitan

Itämeren suojelelussakaan sosiaaliset normit eivät synny päätöksillä, vaan pitkän yhteistoiminnan tuloksena.